

АНАЛІЗ ТРУДОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ УКРАЇНИ

LABOR POTENTIAL ANALYSIS OF UKRAINE

УДК 331.5

Пономаренко І.В.

к.е.н., доцент,
доцент кафедри економічної
кібернетики та маркетингу
Київський національний університет
технологій та дизайну

Ралле Н.В.

к.е.н., доцент,
доцент кафедри економічної
кібернетики та маркетингу
Київський національний університет
технологій та дизайну

У статті розглянуто особливості функціонування сучасного ринку праці в Україні. Висвітлено основні соціально-економічні фактори, які впливають на економічну активність населення. Доведено істотність впливу демографічної кризи в Україні на статеву-вікову структуру населення та ринок праці. Визначено взаємозв'язок між кількістю випускників навчальних закладів та розвитком ринку праці. Досліджено основні джерела формування трудового потенціалу України.

Ключові слова: економічна активність населення, зайнятість та безробіття, регіони країни, ринок праці, трудовий потенціал.

В статье рассмотрены особенности функционирования современного рынка труда в Украине. Освещены основные социально-экономические факторы, которые влияют на экономическую активность населения. Доказана существенность влияния демографического кризиса в Украине на половозрастную структуру населения и рынок труда. Определена взаимосвязь между

количеством выпускников учебных заведений и развитием рынка труда. Исследованы основные источники формирования трудового потенциала Украины.

Ключевые слова: экономическая активность населения, занятость и безработица, регионы страны, рынок труда, трудовой потенциал.

The article deals with the peculiarities of the modern labour market functioning in Ukraine. The main socio-economic factors influencing economic activity of the population are highlighted. The significance of the demographic crisis impact in Ukraine on the gender-age structure of the population and the labour market has been proved. The relationship between the number of educational institutions graduates and the development of the labour market has been determined. The main sources of labour potential formation in Ukraine are investigated.

Key words: economic activity of the population, employment and unemployment, regions of the country, labor market, labor potential.

Постановка проблеми. В сучасних умовах спостерігається активізація глобалізаційних процесів. Водночас інтенсифікація запровадження інноваційних технологій приводить до трансформації соціально-економічних взаємозв'язків між окремими країнами світу. Розвинені держави для забезпечення сталого економічного розвитку використовують різноманітні інноваційні механізми, що дає можливість оптимально використовувати наявні ресурси. В цих умовах важливу роль відіграє робоча сила, ефективність використання якої є передумовою забезпечення достатнього рівня конкурентоспроможності національної системи в глобальному економічному просторі.

Окрім аналізу поточної ситуації на ринку праці країни та її окремих регіонів, важливо приділяти увагу оцінюванню трудового потенціалу, оскільки розвиток трудових відносин та економічної системи згідно з майбутніми умовами функціонування глобального середовища передбачає заміну наявних поколінь робочої сили новими. Разом зі створенням гідного рівня життя, що сприятиме розширеному відтворенню населення, важливо забезпечити активізацію економічно активного населення на ринку праці в сучасних умовах [1; 2].

Реалізація трудового потенціалу є передумовою економічного розвитку регіонів України. За умови забезпечення достатнього рівня продуктивності праці окремі адміністративно-територіальні одиниці країни матимуть конкурентоздатну та інноваційну організацію виробництва, що матиме можливість протистояти негативному впливу зовнішнього та внутрішнього середовища. Саме тому здійснення статистичного аналізу ринку праці та оцінювання тру-

дового потенціалу за регіонами України є актуальним питанням сьогодення, оскільки результати його висвітлюють стан та розвиток територій, поєднаних зовнішніми та внутрішніми чинниками розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Дослідженню ринку праці України в розрізі регіонів, зокрема вивченню питань трудового потенціалу, присвячені праці таких вітчизняних вчених, як З.П. Бараник, Д.П. Богиня, Е.М. Лібанова, Л.С. Лісогор, Н.О. Парфенцева, В.М. Петюх, С.І. Пирожков, В.Г. Саріогло, А.В. Хмелюк, М.Г. Чумаченко.

Постановка завдання. Мета статті полягає в комплексному дослідженні регіональних особливостей трудового потенціалу. В процесі дослідження важливо приділити увагу детальному вивченню основних демографічних, соціальних та економічних факторів, які впливають на специфіку розвитку ринків праці в окремих областях України.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Впродовж 1992–2018 рр. в Україні спостерігається постійне скорочення кількості населення. Особливо відчутні наслідки демографічної кризи в сільській місцевості, де чисельність населення впродовж досліджуваного періоду скоротилась з 16,8 млн. осіб до 13,0 млн. осіб (на 22,6%). Істотний вплив на скорочення чисельності населення в країні загалом спричиняють соціально-економічні фактори, які приводять до зниження народжуваності, сприяють зростанню передчасної смерті та зменшенню очікуваної тривалості життя, до того ж значна кількість громадян працездатного віку виїжджає за кордон. Слід відзначити, що демографічна криза в Україні істотно впливає на національний та регіональні ринки праці. Водночас ринок праці певним чином впливає на про-

цеси відтворення населення та його міграцію як середині країни, так і в інші держави [3].

В процесі оцінювання трудового потенціалу країни необхідно дослідити чисельність та структуру населення за статтю та віковими групами. На рис. 1 представлено статеву-вікову піраміду постійного населення України станом на 1 січня 2018 р.

Отримані результати свідчать про те, що спостерігається негативна тенденція заміщення поколінь працівників, що вибувають з ринку праці, новими поколіннями населення України. В розрізі статі під час виходу на ринок праці нових поколінь спостерігається дисбаланс завдяки переважанню кількості жінок над кількістю чоловіків на фоні скорочення загального приросту робочої сили.

Головним джерелом поповнення робочої сили на ринку праці України є випускники закладів вищої освіти, що пояснюється вступом більшості випускників закладів середньої освіти до університетів, інсти-

тутів тощо. На рис. 2 представлено динаміку чисельності випускників ЗВО за 2010/2011–2017/2018 н. рр. в Україні. Спостерігається чітка тенденція до зменшення кількості цієї категорії населення, що пояснюється зменшенням населення з 1992 р.

Водночас певна кількість випускників професійно-технічних навчальних закладів активно долучається до економічної діяльності, реалізуючи власні вміння та навички на ринку праці. На рис. 3 представлено динаміку чисельності випускників професійно-технічних навчальних закладів за 2010–2017 рр. Дефіцит працівників робітничих професій приводить до зростання заробітної плати відповідних спеціальностей. Економічна мотивація сприяє тому, що певна кількість випускників професійно-технічних навчальних закладів віддають перевагу працевлаштуванню, а не вступу у ЗВО на денну форму навчання. Водночас необхідно сказати про обмежене залучення цієї категорії випускників до національного ринку праці,

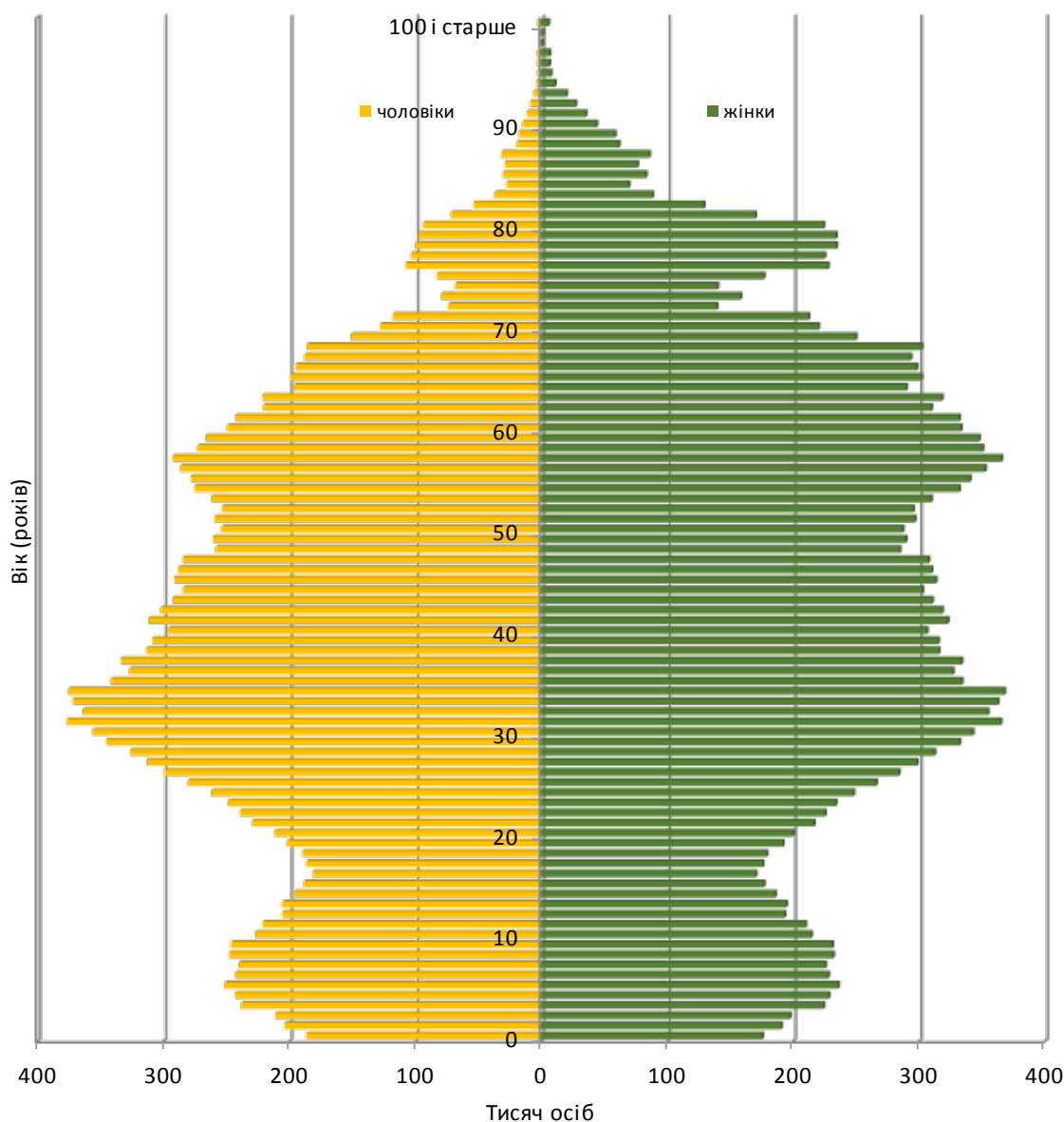

Рис. 1. Розподіл постійного населення за статтю та віком на 1 січня 2018 р. [4]

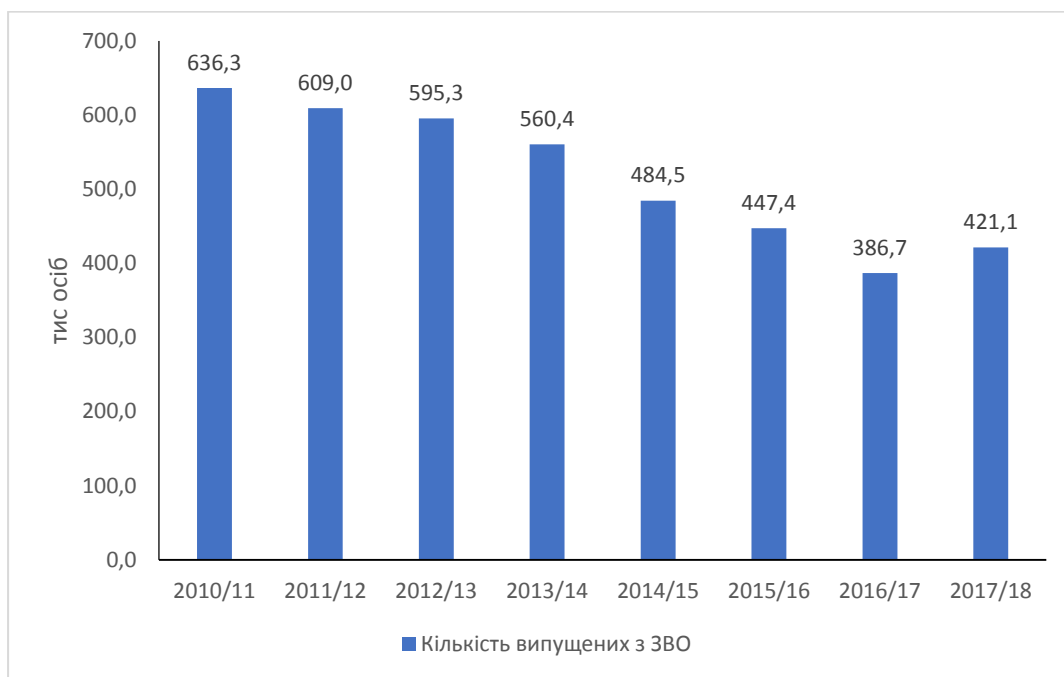

Рис. 2. Динаміка кількості випускників ЗВО в Україні за 2010/2011–2017/2018 н. рр. [4]

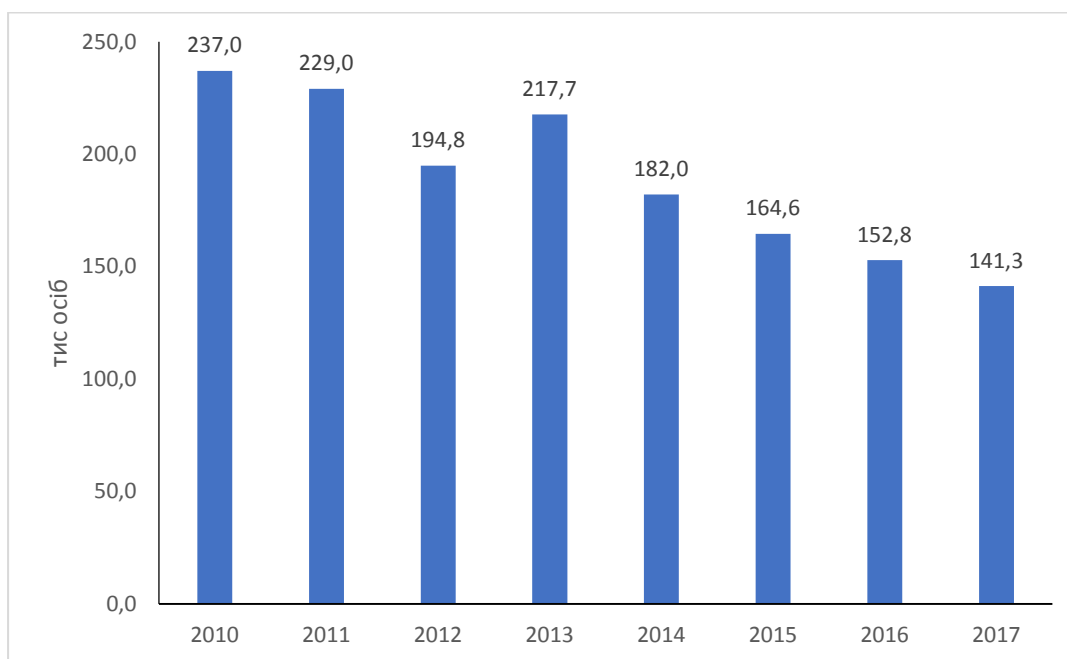

Рис. 3. Динаміка чисельності випускників професійно-технічних навчальних закладів за 2010–2017 рр. [4]

що пояснюється невисоким рівнем оплати праці в Україні порівняно з іншими державами Європи, особливо країнами-членами ЄС.

Аналіз заробітної плати в Україні та окремих країнах Європи показав, що українська робоча сила є низькооплачуваною порівняно з усіма країнами Європи. За розміром середньорічної заробітної плати, обчисленої згідно з паритетом купівельної спроможності, працівники в Україні отримують у 8,8 разів менше, ніж в Естонії (рис. 4). Дифе-

ренціація оплати праці в Україні та Швейцарії, що посіла перше місце у 2017 р., становить 22,6 рази.

Важливим джерелом інформації про ринок праці України є вибіркові обстеження економічної активності населення, що проводяться Державною службою статистики України. Виходячи з методологічних особливостей дослідження, можемо розглядати певні категорії як джерело додаткової робочої сили. В табл. 1 представлено основні показники економічної активності населення за регіонами України у 2017 р.

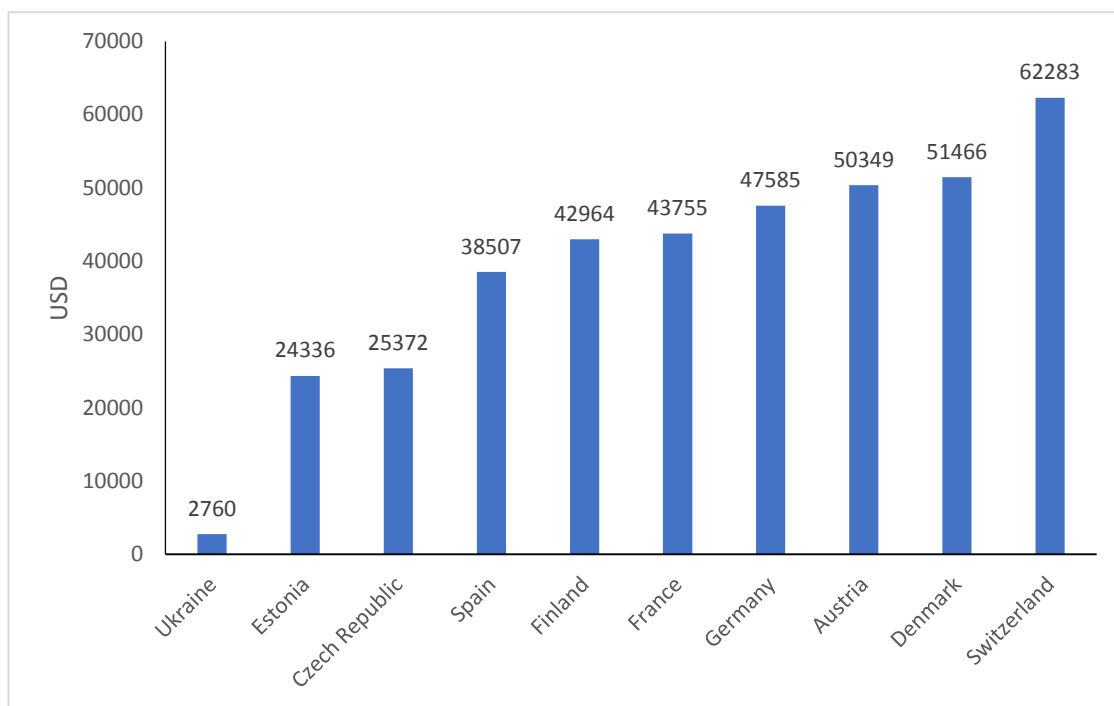

Рис. 4. Заробітна плата за паритетом купівельної спроможності в Україні та окремих країнах Європи у 2017 р. [5; 6]

Таблиця 1

Основні показники економічної активності населення за регіонами України у 2017 р. [4]

Регіони	Економічно активне населення віком 15–70 років, тис. осіб			Економічно неактивне населення віком 15–70 років, тис. осіб
	усього	зокрема:		
		зайняті	безробітні	
Україна загалом	17 854,4	16 156,4	1 698,0	10 945,0
Вінницька область	717,4	640,9	76,5	441,6
Волинська область	418,1	366,0	52,1	331,6
Дніпропетровська область	1 520,1	1 390,9	129,2	876,9
Донецька область	859,6	734,3	125,3	625,4
Житомирська область	572,6	510,6	62,0	332,1
Закарпатська область	554,5	496,3	58,2	367,6
Запорізька область	805,9	719,7	86,2	498,6
Івано-Франківська область	610,9	559,0	51,9	406,3
Київська область	793,0	741,1	51,9	484,7
Кіровоградська область	429,4	376,8	52,6	277,2
Луганська область	350,4	292,1	58,3	183,9
Львівська область	1 136,6	1 050,8	85,8	733,6
Миколаївська область	546,0	489,7	56,3	316,1
Одеська область	1 063,8	986,6	77,2	696,4
Полтавська область	653,3	575,0	78,3	411,2
Рівненська область	520,3	460,2	60,1	315,4
Сумська область	529,4	481,4	48,0	309,8
Тернопільська область	453,0	399,1	53,9	328,9
Харківська область	1 327,5	1 247,1	80,4	730,7
Херсонська область	497,2	442,2	55,0	290,2
Хмельницька область	566,2	516,0	50,2	376,4
Черкаська область	577,6	518,4	59,2	336,9
Чернівецька область	414,1	379,3	34,8	255,9
Чернігівська область	479,6	426,1	53,5	279,9
м. Київ	1 457,9	1 356,8	101,1	737,7

Безробітне населення виступає найближчим резервом, який за умови реалізації ефективних програм зайнятості населення може бути використаний для збільшення кількості працюючих громадян. Слід відзначити, що в цьому разі необхідно створити передумови для зменшення рівня безробіття до природного рівня (3–5%). Представлений рівень безробіття є необхідною передумовою розвитку національного та регіональних ринків праці, що пояснюється мобільністю економічно активного населення та його перерозподілом за областями й видами економічної діяльності згідно з наявним попитом та пропозицією, а також відповідним чином сформованою оплатою праці в певних просторово-часових умовах.

Важливу категорію осіб віком 15–70 років складає економічно неактивне населення, яке не входить до складу робочої сили. В цій категорії є дві групи населення, які за певних умов можуть долучитись до економічної діяльності:

- шукають роботу, але не готові приступити до неї впродовж найближчих двох тижнів (через непрацездатність, навчання (учні, студенти), виконання домашніх обов'язків тощо);

- бажають працювати та готові приступити до роботи, але не шукають її (наприклад, особи, які зневірилися у пошуках роботи; не знали, де і як шукати роботу; вважали, що для них немає підходящого місця роботи) [4].

На міжнародному ринку праці існує велика кількість прикладів залучення певних категорій населення, яке в минулі періоди часу у зв'язку з фізичними, психічними, соціальними, культурними та іншими особливостями не могли працювати [7; 8]. Трансформація законодавства, запровадження інноваційних технологій та прогресивних підходів дали змогу реалізувати здібності до праці зазначених категорій населення, зокрема в межах власних осель [9; 10]. Представлені підходи мають бути реалізовані в Україні шляхом розроблення відповідної стратегії сприяння зайнятості населення, що дасть змогу збільшити ефективність використання наявних трудових ресурсів, сприятиме зменшенню міграції робочої сили та інтенсивному розвитку національної економічної системи.

Висновки з проведеного дослідження. В сучасних умовах спостерігається трансформація міжнародного ринку праці. Запровадження інноваційних технологій та нових підходів до зайнятості населення, зокрема без прив'язки до географічного розташування, дає змогу збільшити продуктивність праці та сприяє сталому зростанню розвинених країн світу. В зазначених умовах перед органами державного управління Україні постає завдання створити ефективну систему сприяння зайнятості населення, що оперативним чином адаптуватиметься до ситуації на міжнародному ринку праці. Виконання поставленого завдання дасть можливість оптимізу-

вати використання трудового потенціалу населення України та мінімізувати ризики імміграції активної частини населення віком 15–70 років.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Чубукова О.Ю., Ралле Н.В. Складові інноваційної економіки – освіта, технологічні уклади, когнітивні технології. Науковий вісник Полісся. 2016. № 3(7). С. 130–133.
2. Ślusarczyk B., Barwińska-Małajowicz A., Czop T. Rynek pracy młodzieży w regionie podkarpackim. *Możliwości i bariery*, Rzeszów, 2016. 125 s.
3. Підписання Українського Пакту заради молоді – 2020 у рамках Державної цільової соціальної програми «Молодь України» на 2016–2020 рр. URL: <http://www.msp.gov.ua/news/8121.html>.
4. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: www.ukrstat.gov.ua.
5. OECD Employment and Labour Market Statistics. URL: https://www.oecd-ilibrary.org/social-issues-migration-health/data/oecd-employment-and-labour-market-statistics/average-annual-wages_data-00571-en.
6. Офіційний сайт Євростату. URL: <https://ec.europa.eu/eurostat>.
7. Офіційний сайт Міжнародної організації праці. URL: <https://www.ilo.org/global/lang-en/index.htm>.
8. Technological innovation: The challenges for labour. URL: <https://doc-research.org/2017/12/technological-innovation-challenges-labour>.
9. Labour market change Employment effects of innovation support. URL: <https://euagenda.eu/upload/publications/untitled-183179-ea.pdf>.
10. Development of Technical Education for the Labour Market. URL: <https://mena-innovation.com/2018/development-of-technical-education-for-the-labour-market>.

REFERENCES:

1. Chubukova O.Yu., Ralyle N.V. (2016) Skladovi innovatsiyanoi ekonomiky – osvita, tekhnolohichni uklady, kohnityvni tekhnolohiyi [Components of innovative economy – education, technological way, cognitive technologies]. *Naukovyy visnyk Polissya*, vol. 3, no. 7, pp. 130–133.
2. Ślusarczyk B., Barwińska-Małajowicz A., Czop T. Rynek pracy młodzieży w regionie podkarpackim. *Możliwości i bariery*, Rzeszów 2016. 125 s.
3. Pidpysannya Ukrayins'koho Paktu zarady molodi – 2020 u ramkakh Derzhavnoyi tsil'ovoyi sotsial'noyi prohramy "Molod' Ukrayiny" na 2016–2020 rr. [Signing of the Ukrainian Covenant for Youth – 2020 within the framework of the State Target Social Program "Youth of Ukraine" for 2016–2020]. Available at: <http://www.msp.gov.ua/news/8121.html>.
4. Official site of State Statistics Service of Ukraine. Available at: www.ukrstat.gov.ua.
5. OECD Employment and Labour Market Statistics. Available at: https://www.oecd-ilibrary.org/social-issues-migration-health/data/oecd-employment-and-labour-market-statistics/average-annual-wages_data-00571-en.

6. Official site of Eurostat. Available at: <https://ec.europa.eu/eurostat>.

7. Official site of International Labour Organization. Available at: <https://www.ilo.org/global/lang-en/index.htm>.

8. Technological innovation: The challenges for labour. Available at: <https://doc-research.org/2017/12/technological-innovation-challenges-labour>.

9. Labour market change Employment effects of innovation support. Available at: <https://euagenda.eu/upload/publications/untitled-183179-ea.pdf>.

10. Development of Technical Education for the Labour Market. Available at: <https://mena-innovation.com/2018/development-of-technical-education-for-the-labour-market>.

Ponomarenko I.V.

Candidate of Economic Sciences, Associate professor,
Senior Lecturer at Department of Economic Cybernetics and Marketing
Kyiv National University of Technologies and Design

Rallie N.V.

Candidate of Economic Sciences, Associate professor,
Senior Lecturer at Department of Economic Cybernetics and Marketing
Kyiv National University of Technologies and Design

LABOR POTENTIAL ANALYSIS OF UKRAINE

The article deals with the peculiarities of the modern labour market functioning in Ukraine. The main socio-economic factors influencing economic activity of the population are highlighted. The significance of the demographic crisis impact in Ukraine on the gender-age structure of the population and the labour market has been proved. The relationship between the number of educational institutions graduates and the development of the labour market has been determined. The main sources of labour potential formation in Ukraine are investigated.

Graduates of higher education institutions are the main source of labour force recruitment on the Ukrainian labour market, which is explained by the introduction of a large majority of graduates of secondary education institutions to universities, institutes, etc. Certain graduates of vocational schools actively engage in economic activity by implementing their own skills in the labor market.

The unemployed population serves as the main reserve, which, subject to the implementation of effective employment programs, can be used to increase the number of working citizens. It should be noted that in this case it is necessary to create preconditions for reducing unemployment to a natural level (3–5%). An important category of people aged 15–70 is an economically inactive population that is not part of the workforce. In this category there are 2 groups of people who, under certain conditions, can join the economic activity

In today's conditions, there is a transformation of the international labour market. The introduction of innovative technologies and new approaches to employment, including without reference to geographical location, can increase productivity and contribute to sustainable growth in developed countries. In these circumstances, before the public administration, Ukraine has the task of creating an effective system of employment promotion that will adapt operationally to the situation on the international labour market. Realization of the task will enable to optimize the use of Ukrainian population labour potential and minimize the immigration risks of the population active part aged 15–70 years.